

BHOS Beleidsnota – Inbreng Breed Mensenrechten Overleg (BMO)

via <https://www.internetconsultatie.nl/bhosnota/b1>

Het Breed Mensenrechten Overleg (BMO) is een samenwerkingsverband van 18 in Nederland gevestigde mensenrechten- en ontwikkelingsorganisaties. De huidige leden zijn: ActionAid, Amnesty International Nederland; Arisa, COC Nederland; Cordaid; Defence for Children-ECPAT; Free Press Unlimited; Hivos; International Campaign for Tibet; IUCN NL; Justice and Peace; Lawyers for Lawyers; Nederlands Helsinki Comité; Netherlands Institute for Multiparty Democracy (NIMD); Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten; Oxfam Novib; Peace Brigades International.

Vraag 2 van 10

Nederland kent een lange traditie van publieke private samenwerking. Nu de mondiale uitdagingen steeds groter worden, is het van belang deze publiek-private samenwerkingen te verdiepen en te versnellen. De duurzame ontwikkelingsdoelen zijn in 2015 vastgesteld als actieplan voor overheden, bedrijven, kennisinstellingen en burgers om duurzame ontwikkeling te verwezenlijken wereldwijd.

2. Hoe kunnen overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen beter samenwerken om de duurzame ontwikkelingsdoelen te halen?

Antwoord BMO

Voor de realisatie van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's) en het aanpakken van grondoorzaken van armoede, terreur, irreguliere migratie en klimaatverandering is de rol van het maatschappelijk middenveld, inclusief politieke oppositie, essentieel. Om effectief te kunnen zijn zullen de overheid, het bedrijfsleven en kennisinstellingen actief met het maatschappelijk middenveld moeten samenwerken - in Nederland en in de partnerlanden.

Maatschappelijke organisaties en individuen zoals activisten, journalisten, advocaten, natuurbeschermers, vakbondsleiders en andere mensenrechtenverdedigers spreken overheden en het bedrijfsleven aan op hun verantwoordelijkheden, onder meer in het kader van de SDG's, maken burgers bewust van hun rechten en verantwoordelijkheden en leveren belangrijke diensten, ondersteuning en expertise. Zij staan vaak in direct contact met kwetsbare groepen mensen en kennen hun noden goed. Onafhankelijke media bieden bovendien een platform aan die noden, en kunnen een stem geven aan kwetsbare groepen waarmee de beleidsmakers kunnen worden bereikt. Politieke oppositie draagt bij aan transparantie in besluitvorming, het bestrijden van corruptie en het tegengaan van concentratie van de uitvoerende, wetgevende en rechterlijke macht.

In lijn met mensenrechtenstandaarden en de SDG's, moeten overheden, het bedrijfsleven en kennisinstellingen proactief bijdragen aan het creëren van een stimulerend klimaat voor het maatschappelijk middenveld. Dit omvat het onderhouden van een open dialoog met actoren uit het maatschappelijk middenveld, met name in

gevallen waarin de politieke en wetgevende kaders van het land waarin ze werken hun acties beperken. Bovendien kunnen overheden hulp verlenen via diplomatieke steun, observatie van rechtszaken, enz. in het geval mensenrechtenverdedigers die risico's lopen vanwege hun werk ten behoeve van mensenrechten. Als het klimaat voor het maatschappelijk middenveld wordt verbeterd heeft ook het bedrijfsleven hier baat bij. Een corrupt politiek systeem en justitie, een omgeving van angst en wantrouwen en zware belemmeringen voor registratie en financiering zijn immers schadelijk voor zowel het bedrijfsleven als het maatschappelijk middenveld.

Het is van groot belang dat partnerschappen tussen overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen ook het maatschappelijk middenveld en burgers betrekken. Dergelijke cross-sectorale en multi-stakeholder partnerschappen bestaan al en er kan inspiratie uit worden gehaald. Veel initiatieven blijken te falen omdat er onvoldoende betrokkenheid was en is van lokale stakeholders die essentieel zijn om inclusiviteit, lokaal eigenaarschap en duurzaamheid te kunnen faciliteren. De aanbeveling is dan ook te streven naar partnerschappen die van onderuit worden opgestart met betrokkenheid van maatschappelijke organisaties en actieve burgers, inclusief vrouwen.

De private sector speelt een cruciale rol door ervoor te zorgen dat de mensenrechtennormen worden gerespecteerd in hun activiteiten en door overleg te plegen met het maatschappelijk middenveld over de naleving ervan in specifieke contexten. Onder andere door middel van IMVO-wetgeving kunnen mensenrechtenschendingen en milieuschade in de ketens van bedrijven worden vastgesteld, voorkomen, gestopt en geredieerd. Het huidige wetgevingsvoorstel van de Europese Commissie zoals gepubliceerd in februari ligt echter ver onder het niveau van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en de VN-principes voor Mensenrechten en het Bedrijfsleven (UNGP's). Het is daarom cruciaal dat nu niet langer wordt gewacht en zo spoedig mogelijk het beleidsproces in gang wordt gezet voor invoering van nationale IMVO-wetgeving en dat Nederland zich daarnaast actief inzet voor sterke IMVO-wetgeving op EU-niveau, waarin in beide gevallen specifiek wordt ingezet op het beschermen van vrouwenrechten, omdat vrouwen vaak het hardst geraakt worden. Hierbij is het belangrijk dat beide wetgevingstrajecten volledig in lijn zijn met de OESO Richtlijnen en de UNGPs. Ook zou Nederland richting de EU moeten aandringen op actieve participatie van de EU aan het onderhandelingsproces dat thans gaande is binnen de VN in relatie tot het VN Verdrag voor transnationale bedrijven en mensenrechten. Ook hier is het relevant dat de verdragstekst in lijn is met de OESO Richtlijnen en de UNGPs.

Nederland heeft sinds 2016 een actieplan beleidscoherentie voor ontwikkeling. Beleidscoherentie voor ontwikkeling heeft als doel om in niet-hulp (OS) beleid schade voor ontwikkelingslanden te verminderen en synergiën en samenwerking te versterken. Het Nederlandse actieplan is in 2018 herzien en geeft een overzicht van vijf Nederlandse beleidsthema's die een invloed hebben op de ontwikkelingskansen in ontwikkelingslanden. Deze thema's zijn: (1) het tegengaan van belastingontwijking/ontduiking, (2) ontwikkelingsvriendelijke handelsakkoorden, (3) een ontwikkelingsvriendelijk investeringsregime, (4) verduurzaming van productie en handel en (5) het tegengaan van klimaatverandering.

3. Hoe kan de bovengenoemde Nederlandse inzet op beleidscoherentie voor ontwikkeling verder versterkt of verbeterd worden?

Antwoord BMO

De SDG's hebben terecht een centrale rol in het BHOS-beleid. Tegelijkertijd heeft de inzet van het kabinet op andere beleidsterreinen helaas nog steeds te vaak negatieve gevolgen voor duurzame ontwikkeling. Dit blijkt onder meer uit de Europese Spillover Indexⁱ. Zo heeft bijvoorbeeld het Nederlandse belastingbeleid een negatieve invloed op landen in het mondiale Zuiden, die door Nederlands beleid minimaal 1,8 miljard euro aan belastinginkomsten mislopen. Het zijn vooral vrouwen die hier het hardst door worden getroffen.

Ook het Nederlandse handels- en investeringsbeleid ondermijnt de realisatie van duurzame ontwikkeling. Recent concludeerde ook de IOB dat het dit beleid ontbreekt aan coherentie: er is geen actueel afwegingskader om (economische) handelskwesties af te wegen tegen (andere) niet-handelsgerelateerde prioriteiten en om de samenhang (coherentie) tussen het Nederlandse handels- en investeringsbeleid, ontwikkelingsbeleid en buitenlandbeleid te bevorderen.ⁱⁱ De negatieve gevolgen van het huidige handels- en investeringsbeleid op onder meer het klimaat, democratie, maatschappelijke ruimte en mensenrechten, inclusief water- en landrechten, het recht op voedsel en vrouwenrechten, moeten worden ingedamd. Een volledig en actueel afwegingskader kan hieraan bijdragen.

Een belangrijke eerste stap richting coherentie is een adequate toepassing van de SDG-toets, op beleid dat wordt ontwikkeld op diverse domeinen, inclusief consequenties als geplande resultaten niet gehaald worden. Uit onderzoek blijkt dat deze nog amper wordt uitgevoerd.ⁱⁱⁱ De inzet op beleidscoherentie voor ontwikkeling kan versterkt worden door de SDG-toets in het Integraal Afwegingskader standaard mee laten wegen bij de wetsvoorstellen van de vijf belangrijkste coherentieministeries (BuHa-OS, BuZa, Financiën, EZK en LNV). Ook zouden de activiteiten die de voorgaande jaren zijn verricht in het kader van hulp en handel vanuit een mensenrechten- en conflictperspectief moeten worden geëvalueerd om tot conclusies en aanbevelingen te komen.

Daarnaast is het van belang dat het kabinet het BHOS- en het mensenrechtenbeleid integreert. Ontwikkeling, democratie en rechtsstaat, en respect voor mensenrechten, inclusief gendergelijkheid, zijn communicerende vaten. Zonder de naleving van mensenrechten kan de

ontwikkelingsagenda niet succesvol worden uitgevoerd en kunnen grondoorzaken niet effectief worden aangepakt.

Als het kabinet duurzame ontwikkeling effectief wil bevorderen zal het de inzet op mensenrechten ,inclusief gendergelijkheid & democratie moeten intensiveren, gelet op de toenemende autocratisering en onderdrukking wereldwijd (zie voor een situatieschets het antwoord op vraag 7). Deze inzet is pas effectief als deze actief, efficiënt en coherent wordt uitgevoerd. Ter waarborging van een coherente uitvoering zou het kabinet een meerjarige strategie moeten opstellen, waarin de intensivering van het beleid, de rollen van de verschillende departementen en concrete acties ter uitvoering van het plan helder uiteen worden gezet. Een belangrijk onderdeel hiervan is de inzet op versterking van het maatschappelijk middenveld vanuit het Ministerie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (zie antwoord op vraag 7). Minstens zo belangrijk is de inzet van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de afstemming tussen de verschillende betrokken ministeries. Vereist zijn onder meer investeringen in kennis en capaciteit op het gebied van mensenrechten (inclusief gendergelijkheid en sociale inclusie) en *civic space* op de posten en een proactieve uitvoering van de EU Richtsnoeren voor mensenrechtenverdedigers. Met deze kabinetsbrede en geïntegreerde aanpak kan Nederland op het internationale terrein met durf een aanjagende rol op zich nemen en wereldwijd een verschil maken.

Vraag 7 van 10

Ontwikkelingssamenwerking

Nederlandse inzet op Ontwikkelingssamenwerking

Nederland is op verschillende thema's actief op gebied van ontwikkelingssamenwerking. Zo investeren we in het realiseren van de Sustainable Development Goals (SDG's) en zetten we extra in op opvang in de regio, toegang tot vaccins, klimaatadaptatie en -mitigatie. Nederland gaat door met wat goed gaat en focust op waar Nederland goed in is, zoals verbinding tussen diplomatie en ontwikkelingssamenwerking. Meer informatie over het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid van Nederland is te vinden op www.nlontwikkelingssamenwerking.nl.

7. Waar is Nederland op het gebied van ontwikkelingssamenwerking volgens u goed in? Op welke thema's zou Nederland een aanjagende rol kunnen vervullen?

Antwoord BMO

De afgelopen jaren waren de bescherming van mensenrechtenverdedigers en het versterken van het maatschappelijk middenveld wereldwijd belangrijke prioriteiten van het BHOS- en het mensenrechtenbeleid. Helaas worden actoren uit het maatschappelijk middenveld nog steeds, en in toenemende mate, onderdrukt. Het ondersteunen van een onafhankelijk en sterk maatschappelijk middenveld (inclusief politieke oppositie) en het wereldwijd bevorderen van *civic space* zou (in lijn met SDG16, en de aanbeveling van de AIV^{iv}) deze kabinetsperiode dan ook bijzondere aandacht moeten verdienen.

Het maatschappelijk middenveld wordt onder meer via repressieve wetgeving en praktijken de mond gesnoerd. Sommige wetten, zoals de *fake news laws*, zijn er specifiek op gericht om de vrijheid van vrije media te beperken. Vreedzame kritiek op de regering en legitieme activiteiten van activisten en NGO's worden strafbaar gemaakt door een heel scala aan wetten, zoals wetgeving die buitenlandse invloed moet weren, organisaties ongewenst verklaart, demonstraties verbiedt, internetvrijheid aan banden legt, wetgeving tegen laster, tegen hoogverraad en spionage, tegen witwassen, etc. Onder het mom van 'nationale veiligheid' en 'terrorisbestrijding' worden critici in tal van landen opgepakt en vervolgd. Vrouwelijke, minderjarige en jonge mensenrechtenverdedigers, klimaatactivisten en de LHBTI-gemeenschap worden hard geraakt en hebben te maken met stigmatisering, uitsluiting, bedreiging en (seksueel) geweld. Ook hebben ze in toenemende mate last van problemen betreffende digitale veiligheid vanwege desinformatie, cyberbullying, online censuur, online surveillance door overheidsinstanties en spyware. Als resultaat van ruim 15 jaar aan inperking van burgerlijke vrijheden leeft nu slechts 3,1 % procent van de wereldbevolking in een land waar de ruimte voor het maatschappelijk middenveld (*civic space*) als open kan worden beschouwd.^v Deze cijfers zijn zeer zorgelijk. De recente gebeurtenissen in Oekraïne en Rusland laten zien dat een gebrek aan tegengeluid niet alleen leidt tot machtsmisbruik en totale repressie, maar zelfs tot oorlog^{vi} en vluchtende mensenrechtenverdedigers/journalisten.

De Minister voor Buitenlandse Handel Ontwikkelingssamenwerking moet daarom (blijven) investeren in het maatschappelijk middenveld, onder meer door het Civic Space Fund structureel met 7,5 miljoen per jaar te verhogen en flexibiliteit (zo weinig mogelijk op voorhand opgelegde beperkingen op basis van landen, thema en soort organisaties die hier aanspraak op kunnen maken) in de besteding ervan te garanderen.^{vii} Daarnaast is het van belang om in te zetten op meerjarige financiering voor maatschappelijke organisaties, in plaats van op kortlopende projectfinanciering. Hierbij zou er bovendien meer ruimte moeten worden gefaciliteerd voor kennisuitwisseling en dialoog. De Strategische Partnerschappen zijn hiervan een goed voorbeeld. Deze zouden moeten voortgezet en geïntensiveerd. Binnen deze partnerschappen zou aan organisaties voldoende ruimte moeten worden geboden om beleidsmakers en bedrijven (nationaal, internationaal, regionaal en lokaal) door middel van *lobby* en *advocacy* ter verantwoording te roepen en beleidsvoorstellen te doen op basis van hun projecten. Om te zorgen dat het budget voor het maatschappelijk middenveld, en ander belangrijk OS-beleid, op peil blijft dient de opvang van vluchtelingen, onder meer uit Oekraïne, uit de algemene middelen te worden gefinancierd.^{viii}

Nederland zou daarnaast ook een aanjager kunnen en moeten zijn op het gebied van lokalisering/dekolonisering van hulp en de 'power shift' naar het 'Globale Zuiden'.

Vraag 9 van 10

Een donor met durf

De Nederlandse internationale inzet is gedurfd, omdat we financiële investeringen

koppelen aan onze diplomatieke inzet en expertise. We continueren thema's waar we traditionele meerwaarde hebben: seksuele en reproductieve rechten en gezondheid (SRGR), water, voedselzekerheid en veiligheid & rechtsorde. Daarbij kunnen we nog meer gebruik maken van het diplomatieke gewicht van o.a. de EU. We investeren in systeemverandering om te zorgen dat we de SDG's in 2030 realiseren. Met systeemverandering bedoelen we dat we de systemen die armoede en ongelijkheid in stand houden aanpakken.

9. Op welke manier/welk vlak kan Nederland als donor nog meer durf te tonen?

Antwoord BMO

De Nederlandse overheid kan een belangrijke rol spelen, zowel nationaal als op multilateraal niveau, door flexibele procedures in te voeren voor toegang tot financiering wanneer maatschappelijke organisaties in de praktijk moeilijkheden ondervinden om te voldoen aan hun subsidieprocessen en -regels. Het is ook belangrijk dat Nederlandse steun flexibiliteit voor innovatie biedt, de condities voor steun niet te strikt maakt, en combineert met co-creatie/meer beslisbevoegdheid door 'rightsholders'. Dit zou cruciale aanpassingen mogelijk maken waar de civiele ruimte snel wordt gesloten. Raadpleeg en faciliteer bijeenkomsten met het maatschappelijk middenveld, inclusief internationale niet-gouvernementele organisaties, om informatie te verzamelen en te beoordelen hoe de financieringsmodaliteiten van donoren kunnen bijdragen aan het vermogen van maatschappelijke organisaties om effectief te werken.

Om de steun aan NGO's die werkzaam zijn in landen waar de civiele ruimte krimpt, te vergroten, is het van cruciaal belang om strategieën te ontwikkelen om te anticiperen op moeilijkheden voor actoren van het maatschappelijk middenveld bij het verkrijgen en behouden van financiering. Dit moet het monitoren van vroege waarschuwingssignalen van een krimpende civiele ruimte omvatten, het opzetten van vangrails voor flexibele en responsieve financiering, en ervoor zorgen dat begunstigden de steun krijgen die ze nodig hebben om veiligheidsplannen te ontwerpen en uit te voeren in het geval van verhoogde bewaking of directe bedreigingen, zoals bij toegenomen digitale bedreigingen.

ⁱ Spillover Rankings: The spillover performance of European countries, <https://eu-dashboards.sdgindex.org/rankings/spillovers>.

ⁱⁱ Trading interests and values - Evaluation of the international trade and investment policy of the Netherlands, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/09/01/bijlage-1-iob-evaluation-trading-interests-and-values-evaluation-of-the-international-trade-and-investment-policy-of-the-netherlands>.

ⁱⁱⁱ Building Change, DE NOODZAAK VAN DUURZAAM BELEID Een evaluatie van de SDG-toets, <https://www.buildingchange.nl/wp-content/uploads/2021/10/Achtergronddocument.pdf>.

^{iv} AIV, Nederland in de wereld, Agenda voor het buitenlands beleid in de volgende kabinetsperiode, maart 2021, <https://www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl/documenten/publicaties/2021/03/12/nederland-in-de-wereld.-agenda-voor-het-buitenlands-beleid> p. 11.

^v Civicus, *civic space in numbers*, <https://monitor.civicus.org/quickfacts/>.

^{vi} N. Sprokel, 'De les die Poetin ons leert over mensenrechten' in: Clingendael Spectator, <https://spectator.clingendael.org/nl/publicatie/de-les-die-poetin-ons-leert-over-mensenrechten>.

^{vii} Zie de motie van het lid Piri c.s. over het inzetten van het Civic Space Fund met een focus op innovatieve samenwerking: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2021Z21512&did=2021D45866>.

^{viii} Zie press release Oxfam Novib: <https://www.oxfam.org/en/press-releases/some-governments-contemplating-raids-aid-funds-earmarked-other-crises-pay-new-costs>